

Roermond haalt in

Op 1 mei wordt in Roermond de roman *Het Zotte Vleesch* van Jacob Hiegentlich opnieuw uitgegeven, voor het eerst na 82 jaar. Dezelfde dag wordt op de binnenplaats van de sjoel een monument onthuld voor de 133 omgekomen Joden van Roermond.

Laura den Edel

Advocaat en amateur-geschiedschrijver Hein van der Bruggen is er zeer over te spreken dat op dinsdag 1 mei, een dag na de honderdste geboortedag van Jacob Hiegentlich, diens roman *Het Zotte Vleesch* opnieuw wordt uitgegeven. Daarmee wordt ook stilgestaan bij zijn vroegtijdige dood. Hiegentlich pleegde op 14 mei 1940 zelfmoord, toen hij hoorde van het bombardement op Rotterdam. Vier dagen lang lag hij bewusteloos in een ziekenhuis in Amsterdam en op 18 mei overleed hij. „Hij was een twintigste-eeuwse Roermondse schrijver van enig belang; niet om literaire hoogstandjes, maar omdat hij heel rake beschrijvingen gaf van het Roermondse leven in de eerste helft van die eeuw. Daarbinnen gaf hij ook nog eens bijzondere inkijkjes in de Joodse gemeenschap in een stadje waar de katholieke kerk zeer machtig was,” zegt Van der Bruggen en dus verdient Hiegentlich het dat zijn boeken ook beschikbaar zijn. Hij liet in *Onbewoonbare wereld* hoofdpersoon Israël Moser op de Maasbrug mijmeren: „Wat dee je in Jeruzalem als je hier kon lachen en biljarten in de Zwarte Ruiters en voor de najaarsverkoop moest zorgen?”

Onderkant van de stad

De eerste druk zijn van debuut *Het Zotte Vleesch*, *Roman van 't Limburgsche volk*, onder pseudoniem David Jozua de Castro, werd

bijna geheel opgekocht door Sallie Hiegentlich, Jacobs vader en een belangrijke man in de stad. In de roman schetste Hiegentlich, toen 17 jaar, niet al te vleiend het leven in Roermond, waarbij hij ook de onderkant, de cafégevechten en de hoeren, beschreef. Vooral notabelen – vrienden van zijn vader – kwamen er niet al te goed vanaf. Een schandaal was in de kiem gesmoord, maar enkele vrienden bezaten het boek nog. Hiegentlich bleef schrijven en verliet al snel het provinciestadje voor Brussel, Parijs en Amsterdam.

‘De geschiedenis van de Joden in Roermond is nu afgerond’

Hij was een dandy die in zijn werk af en toe blijk gaf van bisexualiteit, 'een eigenschap die tijdgenoten misschien niet helemaal begrepen' aldus Van der Bruggen, maar hij toonde ook toenemende interesse in en zorg over het groeiende gevaar van nazi-Duitsland en schreef hierover voor verschillende Joodse bladen. Zijn meer literaire werk verkocht hij aan onder meer De Gids en Elsevier. „In Jood-

se en literaire kringen was hij dan ook zeker bekend. Het is niet zo dat zijn zelfmoord de enige reden van zijn bekendheid is. Het heeft eraan bijgedragen, dat wel.” Hiegentlich was de eerste in het gezin van drie broers en een zus die stierf door de oorlog. Moeder Rosalie Egger was al in 1927 overleden. Vader Salomon, broers Jacques, Cesar en Joseph stierven in 1943 in Auschwitz. Alleen zijn oudere zus Rosette overleefde de oorlog. Nichtje Rosalie uit Amstelveen wordt dinsdag het eerste exemplaar aangeboden.

Een gevonden exemplaar

Van der Bruggen heeft zich, als oud-voorzitter van stichting Rura, de historische vereniging van Roermond, verdiept in zowel de geschiedenis van Hiegentlich als die van de Joodse gemeenschap in Roermond. In en om de stad zijn meerdere Hiegentlich-liefhebbers, die in stichting Rura hebben geijverd voor de herdruk van *Het Zotte Vleesch*. „Door middel van oproepen in de regionale kranten hebben we uiteindelijk een exemplaar van het boek kunnen vinden, in Ospel bij de dochter van een van Hiegentlichs vrienden.” Dat ene boek was de basis voor een heruitgave, in de oude spelling en, tenzij het heel erg duidelijk een zetfout was, met alle ongewone leestekens. Zevenhonderd stuks worden er gedrukt, door middel van voorinschrijving zijn er al vierhonderd gereserveerd.

Op dezelfde dag als de presentatie van het boek wordt een monument onthuld met

Hiegentlich met familie

Jacob Hiegentlich

FOTO'S: HET ZOTTE VLEESCH

daarop de namen van 133 Joodse inwoners van Roermond die tijdens de shoa om het leven kwamen. Het monument, gemaakt door de Maastrichtse kunstenaar Appie Drielsma, zal op de binnenplaats van de synagoge worden onthuld, in aanwezigheid van zo'n tachtig genodigden. „Dat wordt nog proppen,” verwacht Henri Goudsmit, eigenaar van een kledingwinkel in dezelfde straat als de synagoge. De lijst is samengesteld door Van der Bruggen, die in archieven dook. De gemeente Roermond noemde voorheen een veertigtal namen, maar Van der Bruggen keek ook naar Joodse bewoners die in en na 1939 de stad verlieten en elders werden opgepakt. „Opeens was bij het jaarlijkse lezen van de namen op 4 mei, de lijst veel langer,” aldus Goudsmit. Toen Van der Bruggen in december 2005 voor stichting Rura de lijst presenteerde, zegde de gemeente diezelfde avond nog fondsen toe voor het laten maken van een monument.

Hamstraat

De synagoge is een achterhuisje, achter een enorm pand met op de bovenverdieping twee stenen tafelen, met Hebreeuwse teksten, aan winkelstraat de Hamstraat. 'Ham' slaat in dit geval overigens niet op het vlees van varken, verzekert Van der Bruggen. „Het komt van 'het ham', een plaatselijke aanduiding.” Wellicht werd de straat genoemd naar het gebied ten noorden van Roermond, dat nu natuurgebied het Ham is. Het pand heeft in het midden een grote blauwe deur, met links een zeepwinkel en rechts een kledingwinkel. De blauwe deur is open en komt uit op een lange gang. Op het einde een deur, die opent naar een donkere ruimte. Als het lichtknopje

gevonden is, blijkt het nog een gang te zijn, smaller. Aan het einde van die tweede gang is een binnenplaatsje, waarvan het moeilijk is voor te stellen dat er op 1 mei tachtig mensen kunnen staan. „Hier moet nog wat gebeuren,” zegt Van der Bruggen terwijl hij om zich heen kijkt. De twee gangen zijn alvast rolstoelvriendelijk, als je even de fiets en promotieproducten van de zeepwinkel wegdenkt. Het sjoeltje is klein, want in 1953, toen het herbouwd werd na een gevallen bom, was de gemeente klein. Van een vooroorlogs gemiddelde van 120 leden waren na 1945 ongeveer dertig mensen over. Henri Goudsmit weet het nog, want als een van de weinige kinderen groeide hij daar op. „Tussen mensen met diepe krassen op hun ziel. Heel lieve mensen, maar beschadigd.” Hij is de laatste 'aangesloten' Jood in Roermond, tenminste, die echt Roermonds is. Zijn familie woont al tweehonderd jaar in Roermond, Henri spreekt het dialect en hij kent de mensen in de stad. Nu er, 63 jaar nadat Limburg bevrijd werd, een monument komt voor de families die Roermond thuis noemden is het voor Henri Goudsmit een mooie afsluiting. Zijn herenkledingzaak Elgozo aan de Hamstraat, 'een heel kosjere straat', glimlacht hij, is een voortzetting van een familiebedrijf, maar hij ziet zijn kinderen de zaak niet overnemen. Met twee studerende kinderen, een in Den Haag en een in Amsterdam, 'zal ik wel de laatste zijn. Ik verwacht ook niet dat ik hier zal blijven.' Het is prima zo, vindt Goudsmit. Hij bewaart de sleutel van de sjoel, die als een achterhuisje ook aan de Hamstraat staat. Eens in de zoveel tijd komen scholen hem om een rondleiding vragen en die geeft hij dan. „Ik vertel vooral

over het religieuze aspect van de Joodse gemeenschap; nu er een monument komt, zal er ook aandacht zijn voor de historische verhalen.” Met het monument, met daarop onder meer de namen van zijn grootouders en de grootouders van zijn overleden vrouw, ziet hij de Joodse geschiedenis van Roermond als afgerond. „Nu is het klaar. Nu is er een herinnering die vertelt dat dit nooit meer mag gebeuren. Dat is voor mij het belangrijkste, dat het een signaal is naar de jongere generaties. Ik verwacht dat de dodenherdenkingen binnen afzienbare tijd een andere vorm gaan krijgen. Voor mij is het niet zo belangrijk dat er alleen wordt stilgestaan bij de shoa.” Niet alleen Goudsmit geeft rondleidingen. Stichting Rura, beheerder van het sjoeltje, opent de synagoge elke zomerse zaterdag en zondag. „Het is onderdeel van de 'religieuze route' van de stadsgidsen”, zegt Van der Bruggen. „We krijgen ook regelmatig verzoeken om rondleidingen van Amerikanen die in Vlopdrop bij de Indiase Maharishi op bezoek zijn. Dat zijn bekende rocksterren.”

Documentatiecentrum

Het moet wel een van de laatste plekken van Nederland zijn waar nog geen monument voor de Joodse inwoners is, denkt Benoît Wesley, voorzitter van de Joodse Gemeente Limburg. Hardop vraagt hij zich af of het wel nodig is. Hij zal het monument onthullen, rabbijn Schapiro zal het Jizkor uitspreken, de organisatie ligt helemaal in handen van stichting Rura. Wesley's twijfel wordt tegengesproken door zowel Van der Bruggen als Goudsmit. Van der Bruggen vindt het een schande dat het zolang heeft geduurd voordat de stad aan de slag ging voor een monument. Goudsmit onderbreekt hem: „Men had hier eigen zorgen, het kwam niet in ze op.”

Rura heeft plannen met het pand, wil er een Euregionaal herdenkings- en documentatiecentrum van maken voor het verdwenen Joodse leven tussen het gebied van de Rijn en de Maas. Gesteund door Europese subsidies wil de stichting in juli 2008 met het centrum klaar zijn. Van der Bruggen zelf heeft nog het plan de levens van de 133 namen uitgebreider te beschrijven. Er zijn nog veel schokkende details te vertellen bij bijna elke naam op het monument. Later, als de lange Van der Bruggen naar buiten loopt, terug naar kantoor, zegt Goudsmit „Hij is er erg mee begaan. Hij vindt dat de Joden onrecht is aangedaan.” ◀